

Vuk'uzenzele

O e tlišetswa ke Dikgokahano tsa Mmuso (GCIS)

English/Sesotho

Pherekong 2022

Boitelo ba Matlapu ho baithuti bo ile ba putswa
Leqephe 4

DULA O BOLOKEHILE
ENTA O BOLOKE AFRIKA BORWA
HA RE LE NGATANA NNOWE, RE KA E HLOLA KOKWANAFLOKO YA CORONA

Ntlafatsa kgwebo ya hao ka WhatsApp
Leqephe 6

Letsholo la ASIDI le potlakisa ho phethahatsa phano ya ditshebeletso tsa bohlokwa dikolong

SETJHABA sa Mbuqe se Mthatha Kapa Botjhabela jwale se na le sekolo seo se ka ithorisang ka sona.

More Matshediso

Sekolo sa Nkululeko Ralo sa Primary School ke mohlala o motle o bontshang ka moo diphetho tse ntle di ka fihlelwang ha setjhaba le mmuso di sebedisana mmoho.

Sekolo sena, se Mthatha Kapa Botjhabela, se qadile ka karatjheng lapeng la e mong wa ditho tsa setjhaba, Nkululeko Ralo, eo se rehelletsweng ka yena.

Dilemo tse fetileng, sekolo se ile sa falliswa ka makgetlo a mmalwa ha sentse se hola. Leha ho le jwalo, baithuti le matitjhere ba ne ba soka ba eba le disebediswa tse nepahetseng ho fihlela ha morao

tjena, ha ba kena menyakong ya sekolo sa bona se setjha, sa maemo a hodimo.

Sekolo sena se ile sa phethelwa ka karolo ya Letsholo la Potlakiso ya Tshebetso ya Phano ya Ditshebeletso tsa Motheo tsa Dikolo (ASIDI), e ileng ya thakgolwa ke Lefapha la Thuto ya Motheo ka 2011.

Letsholo lena le ikemiseditse ho ntlafatsa dikolo tse behang baithuti le basebetsi kotsing, ka lebaka la kgaello ya meralo ya motheo, metsi, matlwana le motlakase.

Ho fihla ha jwale, ASIDI se e ahile dikolo tse 266, ya kenyetsa dikolo tse 886 matlwana, ya kenyetsa tse 1030 metsi le tse 372 ka motlakase.

Ha jwale baithuti ba sekolo sa Nkululeko Ralo Primary School ba se ba ena le diphaposi tsa borutelo tse nepahetseng le setsi sa disebediswa t se hlokehang dithutong tsa bona, laboratori ya saense, le setsi sa merero e mengata le sa phepo.

Ho ba le pono e tshwanang

Moswehlooho Koleka Gilman o na le lerato la ho ntlafatsa thuto Mthatha. Toro ya hae ya ho theha sekolo molemong wa setjhaba sa habo e qadile ka 1988, mme selemong se latelang, a qala ho arolelana pono ya hae le setjhaba sa ha habo.

“Setjhaba sa rona se ne se

■ Sekolo se setjha sa maemo a hodimo sa Nkululeko Ralo Primary School ke tikoloho ya boithutelo e nang le seriti mme e nehelang ka seriti ho baithuti ba Mbuqe ho la Mthatha.

tletse bana ba bangata ba dilemong tsa ho kena sekolo mme ho sena moo ba ka yang teng bakeng sa thuto. Pono ya ka e ile ya ananelwa ke setho sa setjhaba, Nkululeko Ralo, ya ileng a nehela ka karatjhe ya hae ya lapeng hore e sebediswe e le sekolo,” ho rialo Gilman.

O tlatsetsa ka hore Ralo o ile a boela a tswela pele

ka ho hlophisa khontheinara ya *Telkom* mme ya sebediswa e le phaposi ya borutelo ya tlatsetso. Ralo o ile a hlophisa le ditho tse pedi tsa setjhaba sa habo ho nehela dikaratjhe tsa tsona ho ba diphaposi tsa borutelo tsa tlatsetso. Ka maswabi Ralo o ile a hlo-

E tswella pele leqepheng la 2

Ho bala Vuk'uzenzele fumana epe ya GOVAPP ho:

Batla SA Government ho Google playstore kapa ho appstore

IKOPANYE LE RONA HO

Vuk'uzenzele

@VukuzenzeleNews

Diwebosaete: www.gcis.gov.za

Imeile: vukuzenzele@gcis.gov.za

www.vukuzenzele.gov.za

Mohala: (+27) 12 473 0103

Tshedimosetso House:

1035 cnr Frances Baard and Festival streets, Hatfield, Pretoria, 0083

VUK'UZENZELE KE MAHALA, HA E REKISWE

E tswella pele ho tswa ho leqephe la 1

kahala ka 2004.

Ka 1994, sekolo se ile sa fallela Holong ya Eli Spilkin, e hahilweng ke rakgwebo wa motse, Eli Spilkin.

“Sona selemong seo, Lefapha la Thuto le ile la re rekela matlwana a boithusetso. Mme ke ile ka batlana le ho kenya kopo ya setsha moo re neng re tla qetella re ahile sekolo sa rona teng. Re ile ra fumana dihektra tse hlano tsa mobu ka 1998,” ho rialo Gilman.

Diphaposi tsa borutelo tse tharo tsa nakwana di ile tsa nehelwa sekolong ke mo-

kgatlo o sa etseng phaello o bitswang *Kats and Spaks*, mme setjhaba se ile sa aha diphaposi tsa borutelo tsa mobu tse hlano.

Ka dilemo tsena tsohle, Gilman o ile a tswella pele ho buella hore sekolo se ntlafatswe mme qetellong, diphaposi tsa borutelo tse hlano di ile tsa fumanwa ho tswa ho Kantoro ya Tonakgolo ya Kapa Botjhabela.

Ka 2014, dintho di ile tsa ntlafala haholo ha Lefapha la Thuto, ka ASIDI, le fana ka thendara ya ho ahela sekolo sa Nkululeko Ralo Primary School moaho wa sekolo.

“Ka lebaka la ASIDI,

sekolo se qadile ho ahwa ka 2018 mme sa phethelwa ka 2021,” ho rialo Gilman.

Ho kgothaletsa ho ruta le ho ithuta

Motlatsi wa Letona la Thuto ya Motheo, Reginah Mhaule, o re lefapha le batla ho netefatsa hore meralo ya motheo ya sekolo se seng le se seng e kgothaletsa baithuti ho kena sekolole ho ithuta, le matijhere ho ruta.

“Kaho ya sekolo sena ke mokgwa wa mmuso wa ho kgutlisetsa seriti ho bana ba kenang sekolo ba mahangeng le ba futsanehileng le matijhere a bona,” o rialo.

Setho sa lekgotla la bola-

odi ba sekolo, Nomuntu Dlengane, o re sekolo se setjhasetlakgothaletsa matijhere le bana ho fihlella bokgoni ba bona ba nnete.

“Maikutlo le ho itshepa ha bana ba rona ho se ho ntlafetse ka lebaka la meralo ya motheo e metjha. Sena se tla re thusa ho qoba katalamano ka diphaposi tsa borutelo tsa rona e le hore re ka fedisa ho ata ha lefu la kokwanahloko ya *Corona*,” ho rialo Dlengane.

Sekolo se na la baithuti ba 489, matijhere a14, le ditlerekere tsa tsamaiso tse babedi. Se fana ka dithuto tsa dihlopha tsa Kereiti ya R ho isa ho ya 7 ebile ke sekolo se sa lefelloweng. **U**

Dipalopalo tse iponahatsang ha ho buwa ka ASIDI

- Ho phethetswe dikolo tsa ASIDI tse 39 dipakeng tsa 2020 le 2021.
- R1.395 bilione ile ya sebediswa ho aha dikolo selemong sa ditjheletse sa 2020/2021.
- Tjhelete kaofela e sebedisitsweng ho aha dikolo tse 266 e ka ba R8.195 bilione.

Nako ya ho kwalwa ha dikopo tsa ditjhelete tsa NSFAS e atometse

BAITHUTI ba batlang ho kenya dikopo tsa ditjhelete tsa NSFAS ba sa na le monyetla ho etsa jwalo ho fihlela ka la di 7 Pherekong 2022.

Sphelele Ngubane

Baithuti le batjha ba tswang malapeng a hlohang le ba batswadi ba sebetsang ba kgothalletswa ho kenya dikopo tsa ditjhelete ho tswa ho NSFAS.

Ho ya ka Lefapha la Thuto e Phahameng le Kwetliso, ditjhelete tsa NSFAS di fumanaha ho batjha ba seng ba phethetse dithuto tsa bona tsa sekolo kapa ba seng ba ithuta ditsheng tsa thuto e phahameng.

Ba ka kenya dikopo tsa ditjhelete ho NSFAS ho ya ithuta yunivesithing ya mmuso kapa koletjheng ya TVET, empa ba tlameha ho etsa jwalo pele ho nako ya ho kwalwa ka la di 7 Pherekong 2022.

Bakopi ba tlameha ho ba:

- Baahi ba Afrika Borwa kapa

baahi ba moshwelella ba batlang ho ingodisa kapa ba seng ba ithuta yunivesithing ya mmuso kapa kholetjheng ya TVET;

- Baamohedi ba letlolo la Kemedi ya Afrika Borwa ya Dithuso tsa Tshireletso ya Setjhaba ya Afrika Borwa;
- Ba tswang ho malapa a nang le lekeno la kopanelo le sa feteng R350 000 ka selemo.

Bokamoso bo kganyang

Nhlakanipho Mkhize (26) ke elektrishiane e nang le mangolo, ka diteboho ho tjhelete tsa NSFAS, e ileng ya lefella dithuto tsa hae mane Kholetjhe ya TVET ya Umfolozi e Kwa-Zulu-Natal.

Mkhize, ya tswang Richards Bay, o ile a fumana Setifikeiti sa Naha (Sa Kwetliso ya Mosebetsi wa Matsoho) sa Kaho ya Moralo wa Motheo

wa Motlakase ka 2017.

Hodima ho ithutela setsheng sa borutelo, o la boela a tlameha ho phephela kwetliso ya hae mosebetsing le ho pasa teko ya ho sebetsa. Maqalong a dithuto tsa hae, Mkhize o ile a ba le monyetla wa ho sebetsa ka seo a ithutleng sona, ho netefatsa hore o ile a fumana boitshepo ka tsebo ya motheo eo a neng a entshetsa pele.

“Jwalo ka moithuti wa selemo sa pele, ke ne ke se ke lokisa mathata a amanang le motlakase motseng wa heso. Khole-tjhe ya TVET ya Umfolozi e ile ya re neha tsebo ya teori le ya tshebetso.

“Molemo oo baithuti ba TVET ba nang le ona ha se feela monyetla wa ho ithuta mosebetsi, empa ba boela ba tlamehile ho fumana monyetla wa ho ithuta mosebetsi tulong ya

tshebetso ho tiisa hore ba fela ba tseba mosebetsi pele ba fumana mangolo a bona” o rialo.

Jwalo ka batjha ba bangata ba Afrika Borwa ba tswang malapeng a hlohang, Mkhize o ne a tseba hore o batla ho sebetsa mokgahlelong wa mosebetsi wa boenjeneri, empa ho ne ho se mang kapa mang lelapeng la habo yaneng a ka kgona ho lefella ditefiso tsa kholetjhe.

“Itse ha ke se ke tseba hore ho na le letlolo la NSFAS, ke ile ka tseba hore le tlanakisa moo ke neng ke batla ho ya teng – ho ba moenjeneri,” o rialo.

Letlolo la Mkhize la NSFAS la dilemo tse tharo le ile la lefella dibuka tsa hae, ditjeo le dipalangwang, mme o ile a fumana le tjhelete ya ditlhoko tsa hae tsa ho itlhokomela. **U**

Ho kenya kopo

Baithuti ba ka kenya kopo marangrang a inthanete ka tsela ya mekgato e latelang:

- **Mohato wa 1:** Etela www.nsfas.org, za mme o tobetse lehokanyi la ‘myNSFAS’
- **Mohato wa 2:** Etsa akhonto ya ‘myNSFAS’
- **Mohato wa 3:** Tobetsa lehokanyi la ‘apply’ mme o phethele mekgahlelo e hlahang skrineng.
- **Mohato wa 4:** Uploada ditokomane tsa tshehetso tse hlokehang, moo ho tshwanetseng.
- **Mohato wa 5:** Tobetsa ‘submit’.

Molemong wa lesedi le batsi, etela

www.nsfas.org.za kapa latela marangrang a inthanete ho **Facebook:** National Student Financial Aid Scheme, **Twitter:** @myNSFAS le **Instagram:** @myNSFAS

government communications

Department: Government Communication and Information System
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Tel: 012 473 0353

Email: vukuzenzele@gcis.gov.za

Address: Private Bag X745, Pretoria, 0001

Acting Head of Editorial and Production
Tyrone Seale | tyrone@gcis.gov.za

Acting Editor-in-Chief
Zanele Mngadi | zanelemngadi@gcis.gov.za

Managing Editor
Irene Naidoo | irene@gcis.gov.za

Writers
More Matshediso
Silusapho Nyanda

Graphic Designers
Tendai Gonese | Benny Kubjana

Production Assistants
Jauhara Khan | Sebastian Palmer

Language Practitioners
Nomgcibelo Motha | Boitumelo Phalatse
Thandolunye Magudulela | Sizwe Ziqubu

Vuk'uzenzele
is published by Government Communications (GCIS)

All rights reserved. Reproduction of the newspaper in whole or in part without written permission is strictly prohibited.

Printed by: RISING SUN PRINTERS

Distributed by: ON THE DOT

Ha ho na lebaka la ho etsa diketso tsa Tlhekefetso ya Bong

Haeba semelo sa naha se ka ahlo-lwa ho ya ka hore na naha e tshwara basadi le bana ba yona jwang, ho tjhong re wela boemong bo fatshefatshe haholo.

Dipalopalo tsa moraorao tsa botlokotsebe tse lokotlatsweng ke Tshebeletso ya Sepolesa sa Afrika Borwa (SAPS) di bontsha keketseho ya peto, tlhekefetso ya kamalaping, mme, mohlomong le se tshwenyang ka ho fetisisa, dipolao tsa bana.

Pakeng tsa Phupu le Loetse 2021, batho ba 9 556, bao bongata ba bona e neng e le basadi, ba ile ba betwa.

Dipalopalo tsena di eketse-hile ka 7% ho feta nakong e fetileng ya ditlaleho.

Ho dinyewe tsa tlhaselelo tse kabang 73 000 tse ileng tsa tlalehwa nakong eo, tse fetang 13000 e ne e le tse amanang le tlhekefetso ya ka malaping. Sekgahla sa dipolao tsa bana se nyolohile ka palo e ka etsang boraro ha ho bapiswa le nakong e fetileng ya ditlaleho.

Re ile ra tjho nakong e fetileng hore ditlalo tsa molao tsa tlhekefetso ka banna ho basadi ke sewa sa bobedi seo naha ya rona e tlamehang ho tobana le sona, mme jwalo ka COVID-19 se ka hlolwa haeba bohle re ka sebedisana mmoho.

Re le mmuso, re na le mosebetsi le boikarabelo ba ho fana ka mehlodi e hlokehang holwantshwa ditlalo tsa molao tsa tlhekefetso ya bong.

Haesale re thakgola Leano la Lewa la Naha la ho Lwantsa Tlhekefetso ya Bong le

Polao ya Basadi (NSP) ka 2020, ho bile le bonamodi bo mmalwa ho arabela diketso tsa GBV.

Sena se kenyeletsa phetholo e kgolo ya molao, tshehetso ho mahlatsipa ka ho fana ka disebediswa tse boke-llang bopaki ba peto diteisheneng tsa sepolesa le ditshebeletso tsa tlhabollo ya maikutlo le kelello, ho thehwa ha Letlole la GBVF le tshehetso ya marangrang a Ditsi tsa Tlhokomelo tsa Thuthuzela le tsa Khuseleka.

SAPS e bontshitse hore re ntse re hatela pele ho fokotsa tshallomora e kgolo ya ho manolla DNA, e leng se bohlokwa bakeng sa ho fumanela mahlatsipa a ditlalo tsa molao tsa tlhekefetso ya motabo toka.

SAPS e boela e sebetsa ka ho hlophisa ditafole tsa ditlaleho tsa GBV tse 134 diteisheneng tsa sepolesa naha ka bophara mme e motjheng wa ho theha tse ding hape.

Tlhekefetso ya bong ke bothata ba dikgoka ka banna. Hangata ke banna ba betang. Haholoholo banna ke bona bao e leng bahlekefetsi ka malaping.

Ka hobane banna ke bona bao e leng bahlekefetsi ba ka sehloohong, ho lokela ho ba banna ba etellang pele ho bua kgahlano le ho tlaleha tlhekefetso ya bong, ho hlokomedisa batho, ho ruta bomphato ba bona le bo ha le seabo matsholong a ho thibela tlhekefetso.

Ho lokela ho ba banna ba maamong a bolaodi makaleng a rona a thuto, ekaba mesuwehlolo

ya dikolo, matijhere kapa barupelli, ba lokelang ho etsa hore dikolo le dibaka tsa thuto e phahameng e be dibaka tse sireletsehileng bakeng sa barutwana le bathuti ba basadi, mme le ka mohla, ba se sebedise maemo a bolaodi ho batla menyetla ya ho fumantshwa thobalano.

Banna ba boela ba lokela ho bapala karolo ya bohlokwa lehoba teng malapeng a bona, haholoholo ho hodiseng bara ba bona ho bontsha bonna bo nepahetseng, bo lokileng mme bo hlophang basadi le bana.

Baahi le mekgatlo ya baahi e tlameha ho sebedisana mmoho le mmuso ho tla ka mehato e metjha ya ho hlalosa seo monna e leng sona hore re tle re tsebe ho hodisa banna ba nang le kutlwelobohloko, mamello le tlhompho.

Ho fedisa tlhekefetso ya bong e ka se be maikarabelo a mmuso o le mong feela, joko eo ya ho fedisa maemo a tshosang a dikgoka le tlhekefetso kgahlano le bona, e ka se jarwe ke basadi le bana feela.

Banna ba Afrika Borwa ba hloka ho bapala karolo e kgolo ho thibeleng GBV. Ba hloka ho utlwisisa hore na keng se bakang tlhekefetso ya bong, haholoholo dikgoka ka tlhekefetso ya motabo.

Dipalopalo tsa moraorao tsa ditlalo tsa molao di bontsha hore batho ba ka bang 4 000 ba ile ba betelwa ka matlong a bona kapa ntlong ya mohlekefetsi, mme ho dinyewe tse tlalehilweng tse 400, lehlatsepele ne le ena le dikamano le mohlekefetsi. Sena se sinya hore banna ba bang ha ba utlwisisi hore thobalano ntle le tumello e qaqileng ke tlalo ya molao.

Banna ba tlameha ho hlophisa basadi le dikgarebe tsa bona mme ba utlwisise hore ho ba dikamanong tsa marato le molekane wa hao ha ho bolele hore tlhekefetso ya ka malapeng e amohelehile.

Haeba monna ka mong a ka bokella banna ba babedi mme boraro ba bona ba itlama hore ba keke ba beta mosadi, ba ke ke ba beha mosadi le-tsoho mme ba tla arabelana ka boitlamo bona, re ka

qalaho hlola tlhekefetso ya bong naheng ya rona ka nnete.

Ha ho a lekana ho namola ha nngwe feela ha bahlekefetsi ba kwalla tjhankaneng. Re tlameha ho thibela tlhekefetso ya bong pele e etsahala.

Ke ipiletsa ho banna ba Afrika Borwa ba batjha le ba baholo, ba dulang ditropong le ba mahaeng, ba sekwalejwale le ba setso, ba nyetseng le ba sa nyalang, ho ba karolo ya matsholo a boiteko ba ho thibela tlhekefetso a hlokehang haholo malapeng le baahing ba rona.

Ka ho hana ho dumella tlhekefetso ya basadi le bana, ka ho se be le seabo tlhekefetsong le ka ho tlaleha diketso tse jwalo, o fa bomphato ba hao mohlala o motle, haholoholo bahlan-kana le bashanyana.

O tla be o romela mola-etsa o hlakileng o reng ho ba leloko, setswalle kapa ho ba le botshepehi ha se lebaka la ho se emele ditokelo tsa basadi le bana. **U**